

МІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра психології і туризму

КУРСОВА РОБОТА

на тему: « Вплив неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка »

Студентки 3 курсу групи СОа14-20
Педагогічного факультету романо-
германської та української філології
Спеціальності 014 Середня освіта
Ткачук Юлії Миколаївни
Науковий керівник: д. психол. н.,
професор Бондаренко О.Ф.
кафедра психології і туризму

Національна шкала: _____
Кількість балів: _____ Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії:

_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)
_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)
_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ НЕФОРМАЛЬНИХ ПІДЛІТКОВИХ ГРУП НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА	С. 6
1.1. Сутність поняття «неформальна група». Види неформальних груп	С. 6
1.2. Специфіка особистісного розвитку підлітка	С. 11
Висновки до першого розділу	С. 17
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛИВУ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА	С. 18
2.1. Методи дослідження впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка	С. 18
2.2. Результати дослідження впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка	С. 22
Висновки до другого розділу	С. 25
ВИСНОВКИ	С. 26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	С. 27
ДОДАТКИ	С. 30

ВСТУП

Актуальність теми. Останнім часом спостерігається тенденція до зростання чисельності неформальних угруповань, до складу яких входять підлітки. Для тінейджерів групи є засобом самоствердження, платформою для спілкування з однолітками. Неформальні підліткові угруповання здійснюють значний вплив на формування особистості дитини і не завжди даний вплив має позитивний характер. У багатьох випадках спостерігається виникнення акцентуйованих рис особистості, які зумовлюють особливості методів навчання, виховання та розвитку.

Проблема впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка є актуальною темою для дослідження сучасними українськими науковцями, серед яких: М.Богомолова (досліджує деліквентну поведінку у координатах впливів неформальних груп), Н.Грищенко (вивчає вплив неформальних угруповань на формування системи цінностей підлітка), Ю.Грищук (досліджує психологічні особливості підліткових субкультур), Л.Константинова (вивчає вплив неформальних груп на формування особистості підлітка), Ю.Лисенко (розкриває тему взаємодію субкультур у суспільстві), Н.Стельмах (вивчає особливості профілактичної роботи з підлітками), І.Пільганчук (досліджує розвиток ідентичності особистості підліткового віку), Н.Яворська (вивчає вплив молодіжної субкультури на формування гендерної ідентичності), О.Шевченко (присвячує праці вивченню сучасних молодіжних субкультур), В.Лавріненко (досліджує проблематику відображення субкультури у смислових конструктах підлітка) та інші.

Теоретична і практична значущість проблеми і зумовила вибір теми дослідження: «Вплив неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка».

Мета дослідження полягає в експериментальній діагностиці впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

Відповідно до мети, нами сформульовано наступні **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз методичної літератури та сучасних інформаційних ресурсів з питань особливостей впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.
2. З'ясувати методичні аспекти діагностики впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка.
3. Проаналізувати та узагальнити результати дослідження впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

Для розв'язання завдань дослідження, ми використовували такі групи **методів**: теоретичні (аналіз наукової літератури та сучасних інформаційних джерел; метод порівняльного аналізу; систематизацію; зіставлення), емпіричні (анкетування, опитування, тестування), методи математико-статистичної обробки даних.

Об'єкт дослідження – особистісний розвиток підлітка.

Предмет дослідження – процес впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка.

Наукова новизна: уточнено сутність понять «неформальна підліткова група», «особистісний розвиток підлітка»; розроблена система профілактики негативного впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

Практичне значення: матеріали дослідження можуть бути використані в процесі психодіагностики та психопрофілактики в школах, психологічних центрах. Результати можуть використовуватися у процесі підготовки практичних психологів та студентів вищих навчальних закладів, а також фахівців-практиків, які проходять перепідготовку та підвищення рівня кваліфікації.

База дослідження: Опорний заклад освіти «Глибоцький ліцей» (Чернівецька область). У дослідженні взяло участь 20 дітей віком 13-14 років.

Структура дослідницької роботи включає два розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи – 48 аркушів .
Робота містить: 4 таблиці та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ НЕФОРМАЛЬНИХ ПІДЛІТКОВИХ ГРУП НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА

1.1. Сутність поняття «неформальна група». Види неформальних груп

На сьогодні питання поширення та функціонування підліткових груп є актуальною темою для дослідження науковцями різних галузей (соціологія, психологія, педагогіка). Наукові діячі причину стрімкого поширення неформальних груп вбачають у значному скороченні шляхів для самореалізації підлітків у зв'язку із нинішніми обставинами (дистанційне навчання, яке знижує рівень соціальної взаємодії між учасниками навчального процесу та обмежує спілкування підлітка з однолітками; загострення почуття самотності, причиною якого є вимушений переїзд в іншу місцевість (місто, країну) та перехід до іншого класу). Усе це спонукає підлітка до пошуків інших шляхів самоствердження, самореалізації та умовної платформи для соціальної взаємодії з однолітками.

Сучасні дослідники вивчають специфічні особливості, які притаманні підлітково-неформальній взаємодії, закономірності виникнення підліткових груп, соціально-психологічні причини вступу підлітків у дані групи, наслідки перебування тінейджерів у неформальних групах.

У коло українських наукових дослідників проблеми функціонування та розвитку неформальних груп входять: І.Башкатова, М.Богомолова, Ю.Гришук, А.Корженко, Ю.Лисенко, І.Олейник, Н.Стельмах, Н.Корпач, Л.Шабанова, Ю.Лисенко, Г.Софінська, В.Мироненко, Н.Шилова та інші.

Різномасштабність поняття «неформальна група» зумовлюється тим, що науковці зазначених галузей трактують даний термін по-різному, беручи за основу теоретичні положення тієї чи іншої науки (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Поняття «неформальна група» у контексті різних наукових напрямків

Соціологія	Соціологічний аспект. З соціологічної точки зору, неформальна група - це група людей, яка формується саморегулюванням з метою задоволення певних потреб або досягнення спільної мети. У неформальній групі немає формальної структури, правил і процедур, які були б офіційно затверджені. Ця група зазвичай виникає як результат взаємодії між людьми, які мають спільні інтереси, цінності та цілі [17].
Психологія	Психологічний аспект. З психологічної точки зору, неформальна група – це група людей, яка формується на основі підтримки та взаємодії. Ця група може бути заснована на подібних інтересах, цінностях, поглядах або на певних спільних характеристиках. Неформальна група може впливати на особистість її учасників, забезпечуючи підтримку, взаємодопомогу та позитивне відношення до життя [18].
Менеджмент	У менеджменті неформальна група може описуватися як група працівників, які об'єднуються, щоб вирішувати спільні проблеми або задачі. Неформальні групи зазвичай утворюються спонтанно в межах формальних груп, з якими вони мають багато спільного, а саме: мають певну організацію – ієрархію, лідера і завдання; мають певні неписані правила – норми; мають певний процес утворення – етапи; мають певні різновиди – види неформальних груп за ступенем зрілості [4].

Спільними аспектами у трактуванні поняття «неформальна група» науковцями різних галузей є: наявність спільної мети, взаємопідтримка учасниками один одного, взаємодопомога, спільні інтереси, відсутність чіткої структури.

Н.Грищенко мотивом участі підлітків у неформальних групах вважає необхідність задоволення потреб у самоствердженні, самореалізації, розвиток власного почуття дорослості та формування ціннісно-сміслової системи власного життя [6].

І.Булах визначає «неформальну підліткову групу» як «канал зв'язку» підлітка із суспільством. У неформальній групі тінейджер засвоює соціальні ролі, формує власне бачення світу та відпрацьовує практичні навички закономірностей існування людей у суспільстві [1].

На думку І.Пігальчук, вступу підлітка у неформальну групу передують виникнення потреби у визнанні ідентичності. Тобто, для підлітка неформальна група є засобом для самопізнання, формування системи оцінок власних почуттів (думок, вчинків) [15].

Н.Яворська стверджує, що підліткова неформальна група здійснює значний вплив на формування особистості підлітка, адже пропонує власну систему цінностей, еталонів. Тінейджер у більшості випадках переймає цю систему. Саме тому, мета неформальної групи грає важливу роль у характері впливу на підлітка (позитивному чи негативному) [22].

Особливості неформальних груп полягають у тому, що у них немає формальної структури з лідером, чітко визначеними ролями і відповідальностями, але вони мають свої власні правила поведінки, традиції і норми, які встановлюються і змінюються в процесі взаємодії між її учасниками.

Таким чином, неформальні групи можуть мати великий вплив на поведінку і рішення своїх учасників, так як вони можуть відображати їхні особисті потреби, бажання і цінності.

О.Шевченко трактує поняття «неформальна підліткова група» як: група підлітків, яка не має офіційної структури, лідерства або правил, які були б встановлені. Ця група може складатися з друзів, які зазвичай мають близькі інтереси та ділять спільні цінності. Така група може виникнути в школі, на вулиці, в місці проведення дозвілля або за межами навчального закладу [21].

У неформальних підліткових групах можуть бути свої особливості, правила та норми поведінки, які можуть відрізнятися від тих, які існують в більш офіційних

групах або взагалі в суспільстві. Система правил визначається специфікою конкретного виду групи.

Нині існує декілька класифікацій неформальних груп, кожна з яких має специфічні особливості (мету, спрямування, коло учасників). Попередній аналіз наукової літератури надає змогу нам підсумувати матеріал та виділити сучасні найпоширеніші види неформальних груп: товариські, групи за інтересами, інформаційні, соціальні та неприязневі (рис 1.1) [19; 18].

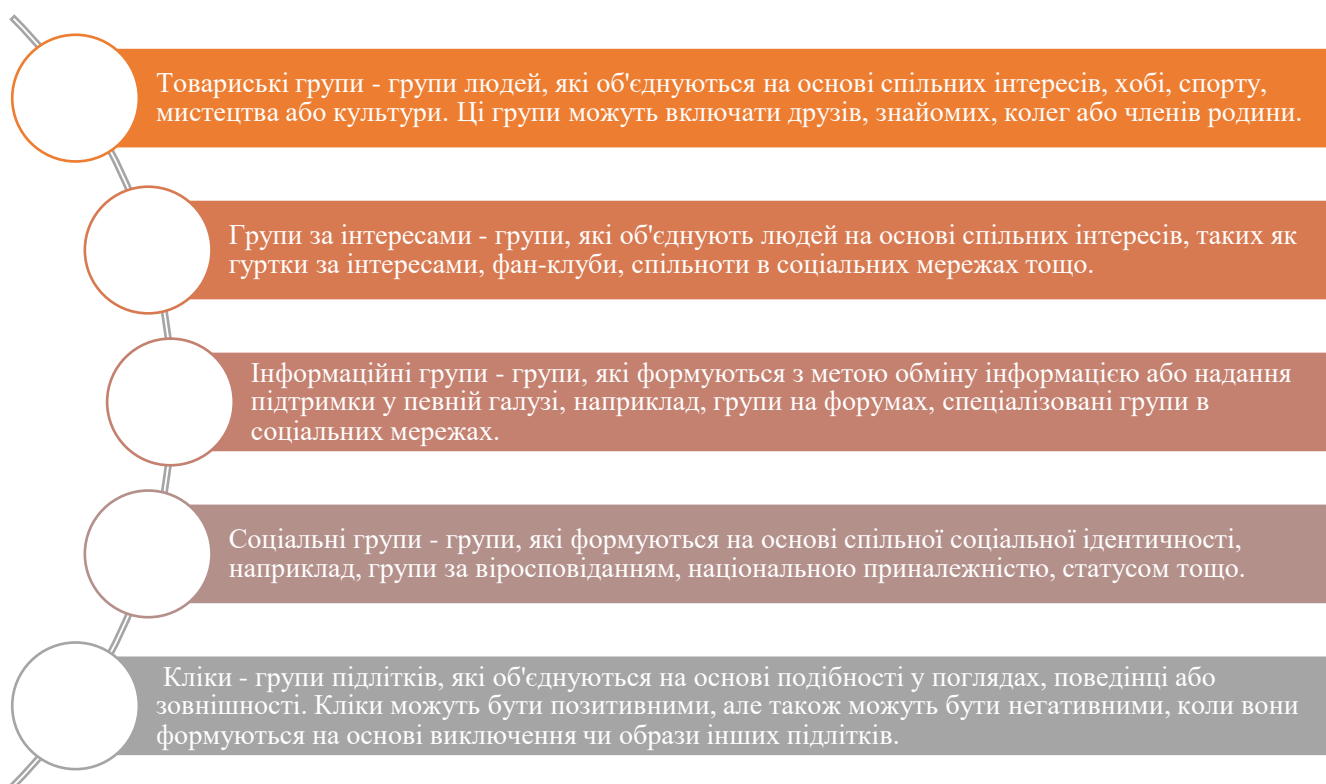

Рис.1.1. Види неформальних груп

До менш поширених неформальних груп належать:

1. Банди – групи підлітків, які можуть бути асоційовані зі злочинністю, вуличною бійкою або насильством. Ці групи можуть бути відкритими або таємними, іноді зі структурованою ієрархією та правилами.

2. Групи підтримки – групи підлітків, які об'єднуються з метою надання підтримки тим, хто потребує допомоги. Наприклад, підтримка у важких сімейних ситуаціях або підтримка при проблемах зі здоров'ям або настроєм.

3. Групи ідентичності – групи підлітків, які формуються на основі спільної ідентичності. Наприклад, групи за віросповіданням, сексуальною орієнтацією, національною приналежністю тощо.

4. Неприязневі групи – групи, які об'єднують людей на основі спільної неприязні до інших груп або осіб. Такі групи можуть формуватися на основі расової, етнічної, політичної чи іншої неприязні [4].

Таким чином, здійснивши аналіз наукової літератури та інформаційних джерел, ми можемо визначити неформальну підліткову групу як групу підлітків, яка формується з метою задоволення певних потреб та досягнення спільної мети.

Неформальні підліткові групи можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на підлітків. Вони можуть допомогти підліткам розвивати соціальні навички, відчувати себе прийнятими та розумілими, знайти підтримку та відповідь на свої питання. А з іншого боку, вони можуть сприяти утворенню шкідливих звичок та асоціальної поведінки.

1.2. Специфіка особистісного розвитку підлітка

Особистісний розвиток підлітка – це складний і багатогранний процес, який відбувається в період з перехідного дитинства до дорослості (від 10 до 18 років). Цей період відомий як підлітковий вік і він включає в себе ряд фізіологічних, психологічних та соціальних змін.

Проблематика особистісного розвитку підлітків є актуальною темою для дослідження сучасними українськими науковцями, серед яких: О.Мелешко (вивчає особливості самооцінки у підлітків та їх особистісний розвиток), О.Приходько (досліджує особистісний розвиток підлітків в умовах сучасного суспільства), О.Тарасенко (вивчає формування особистості підлітка та вплив батьків на цей процес), Н.Яковлева (досліджує ідентичність та особливості взаємодії підлітка з оточенням), О.Яценко (вивчає особливості особистісного розвитку підлітків із різними формами поведінки).

О.Вознюк визначає поняття «особистісний розвиток» як процес формування та вдосконалення різних аспектів особистості: когнітивних, соціальних, психологічних, емоційних, поведінкових, що дозволяє людині бути більш ефективною та адаптивною у сучасному світі [5].

Г.Костюк трактує поняття особистісного розвитку як процес «саморуху», що спонукається внутрішніми суперечностями, які виникають у ньому. З розвитком особистості зростає значення внутрішніх умов. Внутрішнє середовище стає фактором подальшого розвитку особистості, її «саморуху» від нижчих до вищих форм взаємовідносин із зовнішнім середовищем. Усвідомлюючи свої досягнення і недоліки, особистість виявляє прагнення до самовдосконалення, до самоосвіти і самовиховання [2].

С.Максименко у своїх наукових працях формулює поняття особистісного розвитку як процес зростання та зміцнення індивідуальної ідентичності, який передбачає відображення суб'єктивних досвідів, формування здібностей, розвиток

компетентностей та забезпечення високої якості життя. Дослідник стверджує, що процес особистісного розвитку пов'язаний із самоідентифікацією, самопізнанням, самоаналізом, побудовою системи цінностей, смислоутворенням, пошуком цілей і шляхів їх досягнення [12].

Таким чином, здійснивши аналіз наукової літератури, ми можемо визначити особистісний розвиток як процес якісних та кількісних змін різних аспектів особистості людини, що сприяє процесам її самореалізації та самоствердження.

Науковці стверджують, що процес особистісного розвитку особливе значення має у підлітковому віці, так як саме тоді відбувається становлення дитини як особистості, формування її самооцінки та реалізація процесу самоствердження.

Особливості особистісного розвитку підлітка визначаються змінами: фізіологічними, психологічними, соціальними, емоційними (табл. 1.2) [2].

Таблиця 1.2

Особливості особистісного розвитку підлітка

Фізіологічні зміни	Підліток досить швидко росте, розвивається його тіло. Це може викликати фізичні та емоційні зміни. У цьому віці досить часто виникають труднощі із прийняттям власного тіла підлітком.
Психологічні зміни	Відбувається розвиток самосвідомості, абстрактного мислення. Підвищується здатність до самокритики та загострення бажання саморозвитку. Підлітки починають активно займатися самоосвітою, шукати власне «Я» та своє місце у світі. У них формується самооцінка і власна система цінностей.
Соціальні зміни	Соціальні відносини з друзями виходять на перший план. Авторитет батьків значно знижується. Підлітки вчать формувати власну ідентичність та взаємодіяти з різними людьми. Відбувається побудова соціальних відносин з родиною, однолітками, друзями, суспільством.
Емоційні зміни	Підлітки часто мінливі настрій. Вони мають високу вразливість до стресу, часто тривожаться. У цьому періоді життя підлітки зазвичай знаходяться у пошуку своєї ідентичності, формування власних цінностей та переоцінки відносин з рідними та друзями.

Підлітковий вік є дуже вразливим до зовнішнього впливу. Тінейджери можуть піддаватися впливу соціальних стереотипів, бути залежними від думки оточуючих. Наслідком цих процесів може бути виникнення підліткових криз.

Підліткова криза – це психологічний феномен, який виявляється у сконцентрованості різких і капітальних зрушень, змін і зламів у особистісному розвитку підлітка. Суть кризи складає протиріччя перебування підлітка між світом дітей і світом дорослих. Спостерігається загострення особистісних особливостей і реакцій підлітків на зовнішні впливи, сильні емоційні переживання, порушення поведінки та взаємин із дорослими [8].

В.Нечерда розглядає підліткову кризу як період кризових змін, пов'язаних зі зміною відносин між підлітком та оточуючим світом [14].

Таким чином, підліткові кризи є періодами життя підлітка, коли він зіштовхується зі значними змінами в своєму житті, які можуть суттєво впливати на його емоційний, соціальний та психологічний стан. Ці кризи можуть проявлятися на різних рівнях і можуть відрізнятися від одного підлітка до іншого.

Сучасні українські психологи виділяють наступні кризи підліткового віку:

- криза ідентичності: це період пошуку власного місця в світі та визначення своєї ідентичності, який може включати прагнення до розвитку нових відносин з друзями та створення своєї власної особистості [9; 22];
- криза автономії: це період, коли підліток прагне до більшої незалежності та контролю над своїм життям, який може включати конфлікти з батьками і вчителями, прагнення до самостійних рішень та вибір власного шляху в житті [7];
- криза ініціативності: це період, коли підліток починає розуміти, що має власні ідеї та цілі, які відрізняються від тих, які йому нав'язують, який включати прагнення до нових досліджень та розширення своїх знань, які можуть протирічити традиційним поглядам;

- криза інтимності: це період, коли підліток починає розуміти свої відносини з іншими людьми та ставить питання про романтичні відносини та стосунки зі статевою ідентичністю [2].

Іншу класифікацію пропонує Ю.Шайгородський. Він розподіляє підліткові кризи на такі види:

- психологічна криза: результат жорсткої конкуренції між підлітками; перемоги інших можуть тривожити підлітка;
- інтелектуальна криза: виникає у разі невідповідності інтелектуального рівня розвитку підлітка та вимогами, які перед ним ставить школа;
- криза, пов'язана з фізичними даними;
- сексуальна криза: сила біологічних спонук, тиск певних соціальних табу щодо сексуальності, нерозділеність першого кохання можуть змінити ціннісну картину світу підлітка;
- сімейна криза: виникає через непорозуміння підлітка з батьками [20].

Подоланню підліткових криз сприяє: сприятливе емоційне становище, розвиток навичок самостійності, підтримка з боку авторитетних осіб (друзів, батьків), розвиток позитивного мислення, формування та розвиток інтересів.

На нашу думку, саме під час підліткових криз дитина може вступити до неформальної групи з метою отримання допомоги, підтримки, пошуку однодумців. Підліток прагне знайти таке коло спілкування, де його приймають та розуміють.

Особливості особистісного розвитку підлітка впливають на побудову стосунків з оточуючими, визначають його соціальний розвиток.

Соціальний розвиток підлітка – це процес формування особистості в соціальному середовищі, який включає в себе взаємодію з іншими людьми, набуття соціального досвіду, здобуття соціальних ролей та відповідальності перед суспільством.

Успішність соціального розвитку визначається сформованою здатністю підлітка взаємодіяти з іншими людьми та будувати соціальні стосунки, сформованістю системи соціальних цінностей та норм, успішністю адаптації до мінливих умов навколишнього середовища, позитивним внеском підлітка у розвиток суспільства [16].

Своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка полягає у включенні його в нову систему стосунків, спілкування з дорослими та ровесниками, в опануванні нових соціальних функцій.

Основними аспектами соціального розвитку підлітка є: взаємодія з оточуючим середовищем, набуття соціальних ролей, здобуття соціальної відповідальності, формування соціальних цінностей та норм (рис 1.2) [13].

Рис.1.2. Аспекти соціального розвитку підлітка

Результат особистісного розвитку є індивідуальним. Його можна характеризувати розвитком здатності до адаптації в різних життєвих ситуаціях, покращенням загального самопочуття, розвитком впевненості у собі.

Особистісний розвиток підлітка є багатоаспектним та багатоетапним процесом, від якого залежить успішність подальшої самореалізації та становлення людини у житті.

Отже, результатом успішного особистісного розвитку підлітка є формування об'єктивної самооцінки, розвиток емоційної стійкості, особистісна ідентичність, здатність до саморегуляції та самоконтролю, оптимальний рівень розвитку когнітивних процесів (мислення, увага, уява, мовлення, пам'ять, сприймання), сформованість навички емпатії, здатність до соціальної взаємодії з іншими людьми.

Висновок до першого розділу

Особистісний розвиток підлітка – це процес, який відбувається протягом переходу від дитинства до дорослості і збагачує особистість підлітка новими досвідами, знаннями, вміннями, цінностями і соціальними ролями. Цей процес включає розвиток інтелектуальних, емоційних, соціальних та фізичних аспектів особистості підлітка, а також формування його ідентичності та моральних цінностей.

Особистісний розвиток підлітка передбачає наявність якісних та кількісних змін, які сприяють формуванню особистості. У період підліткового віку дані зміни можуть провокувати виникнення підліткових криз.

Підліткова криза – це процес психологічної перебудови особистості, що відбувається на основі формування нового способу сприйняття та оцінки дійсності і є пов'язаними зі зміною відносин між підлітком та оточуючим світом.

У період вікових криз підліток є вразливим до зовнішнього впливу оточення, у нього можуть загострюватися різні почуття, часто змінюватись настрої та виникати помилкова думка щодо неприйняття його оточенням (друзями, батьками, оточенням). Саме тоді у підлітка виникає потреба у пошуку однодумців, підтримки та допомоги, що може спровокувати його вступ до неформальної групи.

Неформальна підліткова група – це група підлітків, які об'єднані спільною метою, мають власну систему цінностей та норм. Вони можуть мати різне спрямування і здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на підлітка.

Сутність позитивного впливу полягає у розвитку соціальних навичок, знаходженні підлітком підтримки та кола однодумців, а негативного – у можливості появи проявів асоціальної поведінки та формування хибної системи цінностей, нав'язаної неформальною групою.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛИВУ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА

2.1. Методи дослідження впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка

Мотив вступу підлітків до неформальних груп може бути різний. На нашу думку, можна виділити три основні причини: вікові особливості, кризові процеси у сімейних відносинах, схильність підлітків до конформізму.

У широкому розумінні «підлітковий конформізм» – це поведінкові зміни під впливом зовнішніх факторів (авторитетних людей, групи). У підлітковому віці особистість людини не є остаточно сформованою, тому вона легко піддається впливу через відсутність власної системи позицій, поглядів та цінностей.

Кризові процеси у сімейних обставинах можуть виникати через непорозуміння між підлітком та батьками. У дитини загострюється «почуття дорослості», змінюються моделі поведінки у сім'ї (підліток переходить з позиції «дитина» на позицію «дорослий»), що може призводити до виникнення конфліктів. Не отримуючи підтримку в сімейному колі, тінейджер починає шукати її «ззовні». Тобто, він надає перевагу такій платформі для спілкування, яка буде задовольняти його потреби – звертається до друзів, вступає у неформальні групи.

Вступ у неформальні групи провокує виникнення змін у особистісному розвитку підлітків, його способі життя, колі спілкування. Із метою діагностики характеру впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітків науковці використовують різні методики. На нашу думку, серед актуальних методик, ми можемо виділити наступні: методика «Q – сортування» (В.Стефансон), методика

«Мотивація афіляції (МАФ)» (розроблена А. Меграбяном і модифікована М.Ш. Магомед-Еміновим).

Методика «Q –сортування» (В.Стефансон) – призначена для вивчення уявлень людини про себе. За допомогою даної методики ми можемо визначити шість основних тенденцій поведінки людини в реальній групі: залежність; незалежність; товариськість; нетовариськість; прийняття "боротьби"; уникнення боротьби".

Особливості проведення. Випробуваному пропонується набір карток, що містять твердження або назви властивостей особистості. Їх необхідно розподілити по групах від «найбільш характерних» до «найменш характерних» для нього. Можливе й повторне сортування того ж набору карток, але в інших відносинах:

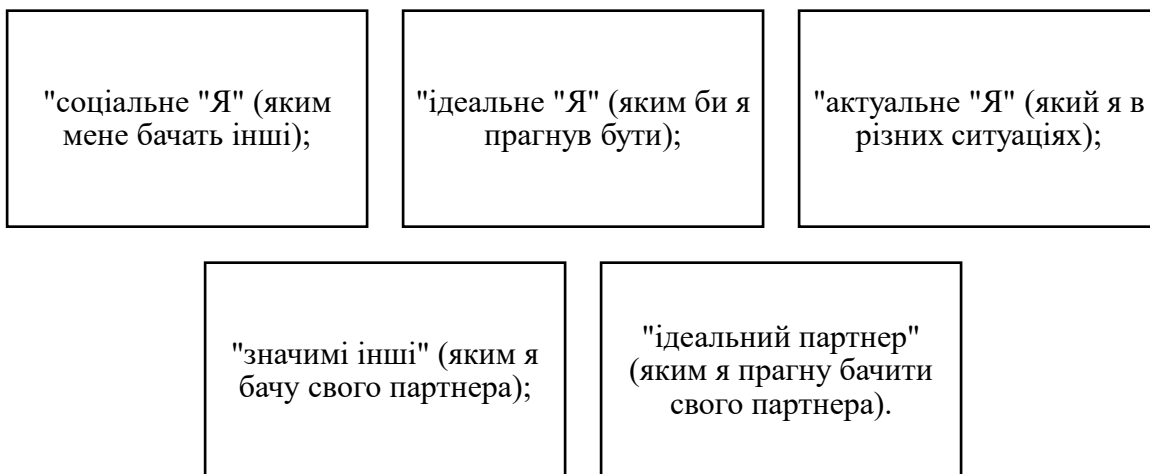

Рис.2.1. Модифікація методики «Q –сортування» (В.Стефансон)

Інструкція: Вашій увазі пропонується 60 тверджень, що стосуються поведінки людини групі. Прочитайте послідовно кожне з них і відповідайте «так», якщо воно відповідає вашому уявленню про себе, або «ні», якщо не відповідає йому. У виняткових випадках дозволяється відповісти «сумніваюся». Відповіді зафіксуйте в реєстраційному бланку (Додаток А).

Аналіз. За допомогою визначеної методики ми можемо діагностувати тенденцію підлітка до: залежності, товариськості, «боротьби», уникнення «боротьби» (табл 2.1).

Таблиця 2.1

Визначення тенденцій за методикою «Q –сортування» В.Стефансона

Тенденція до залежності	Визначена як внутрішнє прагнення індивіда до прийняття групових стандартів і цінностей: соціальних і морально-етичних.
Тенденція до товариськості	Свідчить про контактність, прагнення створювати емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами.
Тенденція до «боротьби»	Активне прагнення особистості брати участь у груповому житті, домагатися більш високого статусу в системі міжособистісних взаємин.
Тенденція до «уникнення боротьби»	Показує прагнення піти від взаємодії, зберегти нейтралітет у групових спорах і конфліктах, схильність до компромісних рішень.

Кожна з тенденцій має внутрішню й зовнішню характеристику, тобто залежність, товариськість і «боротьба» можуть бути дійсними, внутрішньо властивими особистості, а можуть бути зовнішніми, своєрідною «маскою», що приховує справжнє обличчя людини.

Якщо число позитивних відповідей у кожній сполученій парі (залежність– незалежність, товариськість – нетовариськість, прийняття «боротьби» – уникнення «боротьби») наближається до 20, то ми говоримо про дійсну перевагу тієї або іншої стійкої тенденції, властивої індивідові, що й проявляється не тільки в певній групі, але й за її межами.

Методика «Мотивація афіліції (МАФ)» розроблена А. Меграбяном і модифікована М.Ш. Магомед-Еміновим – дозволяє виміряти дві мотиваційні тенденції — прагнення до визнання, до встановлення теплих емоційних відносин і страх (чутливість) до відторгнення. Тест складається із 2-х шкал прагнення до прийняття (30 запитань) і страху відкидання (32 запитання) (Додаток Б).

Завданнями методики є: оцінка успішності встановлення контактів з незнайомими людьми; прогнозування поведінки при зав'язуванні нових знайомств та входженні у новий колектив; діагностика двох узагальнених стійких мотивів особистості, що входять до структури мотивації афіліції: прагнення до прийняття і страху відторгнення, для виміру інтенсивності цих показників.

Інструкція: Підпишіть, будь ласка, бланки відповідей. Тест складається з ряду тверджень, що стосуються окремих сторін та рис характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним із тверджень, використайте наступну шкалу (можна написати на дошці): +3 — цілком згодний; +2 — згодний; +1 — швидше згодний, ніж не згодний; 0 — нейтральний; -1 — швидше не згодний, ніж згодний; -2 — не згодний; -3 — цілком не згодний.

Аналіз. На основі двох індексів виділяються чотири типи мотивів. Для випробуваних групи «високий-низький» характерний мотив «прагнення до прийняття», а для випробуваних групи «низький-високий» — мотив «страх відкидання». У випробуваних двох інших груп інтенсивність цих мотивів приблизно однакова. При цьому в однієї з них («високий-високий») інтенсивність обох мотивів висока, а в іншій — низька.

Таким чином, використовуючи вищезазначені методики, ми можемо спрогнозувати характер впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка та його схильність до вступу у них.

2.2. Результати дослідження впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка

Головна нашого емпіричного дослідження полягає в експериментальній діагностиці впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка. У дослідженні взяло участь 20 дітей, середній вік яких становить 13 років.

За результатами першої методики (методика «Q –сортування») ми можемо зробити наступні висновки: у 25 % респондентів спостерігається тенденція до товариськості, що свідчить про прагнення створювати емоційні зв'язки як у групі, так і за її межами; у 20 % учнів діагностовано тенденцію до «боротьби», що означає активне прагнення особистості брати участь у груповому житті, стати лідером; 10 % респондентів прагнуть до уникнення «боротьби», вони схильні приймати нейтральну позицію або шукати компроміс; у 15 % учнів діагностовано тенденцію до незалежності, що свідчить про бажання бути самостійним, не залежити від впливу зовнішніх обставин; у 20 % опитаних спостерігається тенденція до залежності – прагнення бути «частиною цілого», схильність до прийняття групових стандартів та цінностей; тенденцію до нетовариськості діагностовано у 10 % респондентів (рис 2.2, табл 2.2).

Таблиця 2.2

Результати діагностики за методикою «Q –сортування» (В.Стефансон)

Діагностована тенденція	Кількість респондентів	%
Залежність	4	20 %
Незалежність	3	15 %
Товариськість	5	25 %
Нетовариськість	2	10 %
Схильність до «боротьби»	4	20 %
Відсутність схильності до «боротьби»	2	10 %

**Рис.2.2. Результати діагностики за методикою «Q – сортування»
(В.Стефансон)**

Таким чином, ми можемо діагностувати переважання трьох тенденцій: до товариськості, до залежності та до боротьби. Відповідно до цього, участь у підліткових групах пояснюється прагненням до встановлення емоційних зв'язків з новими людьми, бажанням реалізувати лідерські якості та бути частиною самостійної системи, яка має власну систему цінностей. Тобто, підліткова група є платформою для самореалізації та самоствердження підлітка, способом розвитку комунікативних навичок.

За допомогою другої методики («Мотивація афіліції (МАФ)») нам вдалося продіагностувати в учнів дві тенденції:

- тенденція до афіліції – 60%.
- страх відторгнення – 40 %.

Тенденція до афіліції – це прагнення бути частиною групи, приймати активну участь у її функціонуванні. Така група може стати засобом самоствердження для підлітка, розвитку інтересів, формування системи цінностей. Підлітки за допомогою групи реалізують потребу у встановленні теплих дружніх стосунків.

Страх відторгнення також може стати мотивом вступу підлітка у групу. Він шукає таке коло спілкування, у якому кожний його вчинок буде схвалений (навіть негативний). Даний страх провокує схильність до наслідування та залежності. Підлітки не прагнуть розвивати індивідуальні інтереси, вони бояться осуду оточуючих, тому дуже часто приєднуються до групи, де вже сформована своя система правил та законів (рис. 2.3).

Особливу увагу батькам, педагогам слід звернути на підлітків, у яких діагностовано тенденцію до виникнення страху відторгнення. Підлітки даної категорії схильні до негативного впливу неформальних груп, до розвитку залежностей і шкідливих звичок.

Рис.2.3.Результати діагностики за методикою «Мотивація афіліції (МАФ)»

Отже, за результатами діагностики впливу підліткових неформальних груп на особистісний розвиток підлітка ми можемо зробити висновок про мотиви вступу підлітків до неформальних груп. Найпоширенішим мотивом є тенденція підлітків до товариськості та афіліції: підліток має потребу у встановленні дружніх стосунків та налагодженні емоційних контактів з новими людьми. Особистісні особливості полягають у прагненні до самоствердження, самореалізації та розвитку лідерських якостей.

Потреба у афіліції проявляється бажанням підлітка бути частиною суспільства, приймати активну участь у суспільному житті.

Висновок до другого розділу

Вступ у неформальні групи провокує виникнення змін у особистісному розвитку підлітків, його способі життя, колі спілкування. Головна нашого емпіричного дослідження полягає в експериментальній діагностиці впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка. У дослідженні взяло участь 20 дітей, середній вік яких становить 13 років.

Ми використали наступні методики: методика «Q –сортування» (В.Стефансон), методика «Мотивація афіляції (МАФ)» (розроблена А. Меграбяном і модифікована М.Ш. Магомед-Еміновим).

Методика «Q –сортування» (В.Стефансон) – призначена для вивчення уявлень людини про себе. За допомогою даної методики ми визначили шість основних тенденцій поведінки підлітка в реальній групі: залежність; незалежність; товариськість; нетовариськість; прийняття «боротьби»; уникнення «боротьби».

Методика «Мотивація афіляції (МАФ)» дозволила виміряти дві мотиваційні тенденції — прагнення до визнання, до встановлення теплих емоційних відносин і страх (чутливість) до відторгнення.

Таким чином, використовуючи вищезазначені методики, ми визначили характер впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка та його схильність до вступу у них.

ВИСНОВОК

Сьогодні спостерігається тенденція до зростання чисельності неформальних угруповань, до складу яких входять підлітки. Для тінейджерів групи є засобом самоствердження, платформою для спілкування з однолітками. Неформальні підліткові угруповання здійснюють значний вплив на формування особистості дитини і не завжди даний вплив має позитивний характер.

Ми здійснили аналіз методичної літератури та сучасних інформаційних ресурсів з питань особливостей впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка. Попередній аналіз наукової літератури дозволив нам визначити неформальну підліткову групу як групу підлітків, яка формується з метою задоволення певних потреб та досягнення спільної мети. Серед видів неформальних підліткових груп, можна виділити наступні: товариські, групи за інтересами, інформаційні, соціальні та неприязневі.

Нами з'ясовано методичні аспекти діагностики впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка. На нашу думку, найбільш доцільними методиками для діагностики впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка, є: методика «Q – сортування» (В. Стефансон), методика «Мотивація афіляції (МАФ)» (розроблена А. Меграбяном і модифікована М.Ш. Магомед-Еміновим).

У дослідженні взяло участь 20 дітей, середній вік яких становить 13 років. За допомогою методика «Q – сортування» (В. Стефансон) ми визначили шість основних тенденцій, серед яких переважає: тенденція до товарищескості, тенденція до «боротьби», тенденція до залежності. Методика «Мотивація афіляції (МАФ)» дозволила виміряти дві мотиваційні тенденції: прагнення до визнання, до встановлення теплих емоційних відносин (афіліції) – 60 % і страх (чутливість) до відторгнення (40 %).

Проведене нами дослідження не висвітлює всіх питань зазначеної проблеми, що потребує подальшої дослідницької роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І.С. Особистісний розвиток людини в контексті наукових позицій українських психологів. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6085/Bulah.pdf?sequence=1> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Булах І.С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків. *НПУ імені М.П.Драгоманова*. Київ, 2004. 46 с.
3. Булах І.С. Ціннісні орієнтації в контексті особистісної позиції сучасного підлітка. *Міжнародний науковий форум*. Київ, 2009. С.115-131.
4. Бурачек І.В. Характеристика формальних та неформальних груп підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/143.pdf> (дата звернення: 03.03.2023).
5. Вознюк О.В. Розвиток особистості педагога в умовах цивілізаційних змін: висновки та перспективи наукового дослідження. *Нові технології навчання: Наук.-метод, зб. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Київ, 2014. С. 78-83.
6. Грищенко Н.І. Сучасні субкультурні утворення молоді як транслятори цінностей постіндустріального суспільства. *Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук: матер. міжнар. конф., (12–13 вересня 2014 р.)*. Одеса., 2014. С. 51–54.
7. Гурлева Т.С. Автономність як ознака і рушійна сила особистісного зростання. *Консультативна психологія та психотерапія*. Київ, 2008. С.61-75.
8. Гуцало Е.У. Соціальна ситуація особистісного зростання сучасного підлітка. Криза підліткового віку. URL: <https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php> (дата звернення: 01.03.2023).

9. Краєва О. Криза ідентичності підліткового віку в період підліткового віку в період трансформаційної невизначеності. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Психологія). Вип.3.* 2018. С. 84-89.
10. Криза підліткового віку та підходи до її аналізу. URL: <https://old.libr.dp.ua/uploads/files/%D0%9> (дата звернення: 02.03.2023).
11. Максименко С. Д. Механізми розвитку особистості. *Проблеми сучасної психології.* Київ, 2018. С. 7-23.
12. Максименко С.Д., Зливкова В.Л. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія. *Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка.* Суми, 2015. 430 с.
13. Мурзін Н.І. Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці. Київ, 2020. 5 с.
14. Нечерда В.Б. Підлітки уразливих категорій: типологія і особливості виховання в умовах закладів загальної середньої освіти. Кропивницький, 2019. 134 с.
15. Пільганчук І.В. Дослідження розвитку ідентичності особистості підліткового віку в наукових зарубіжних та вітчизняних джерелах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Психологічні науки».* Чернігів, 2015. С. 128–132.
16. Соціальна ситуація розвитку підлітка. URL: https://pidru4niki.com/18430417/psihologiya/sotsialna_situatsiya_rozvitku_pidlitka (дата звернення: 03.03.2023).
17. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. 2020. URL: <https://subject.com.ua/sociology/dict/95.html> (дата звернення: 03.03.2023).
18. Сушик Н.С. Сутність, елементи, особливості, класифікації, фактори формування субкультури підлітків: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки».* 2012. С. 160 – 164.

19. Формальні і неформальні групи, їхня характеристика і роль в управлінні. URL:

https://pidru4niki.com/10741201/menedzhment/formalni_neformalni_grupi_yihnya_harakteristika_rol_upravlinni (дата звернення: 02.03.2023)

20. Шайгородський Ю. Криза підліткового віку як процес переоцінки цінностей. *Соціальна психологія*. 2009. С. 148–153.

21. Шевченко О.В. Молодіжна субкультура та «іміджеві маніфестації». *Питання культурології: Зб. наук. праць. Вип. 30*. Київ, 2014. С. 158–166.

22. Яворська Н.І. Вплив молодіжної субкультури на формування гендерної ідентичності підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи». Луганськ, 2013. 19 с.

ДОДАТКИ

Додаток А**Методика “Q -сортування” (В.Стефансон)**

Шкали: залежність - незалежність, товарицькість – нетоварицькість, прийняття «боротьби» – уникнення «боротьби»

Призначення тесту

Методика призначена для вивчення уявлень людини про себе й дозволяє визначити шість основних тенденцій поведінки людини в реальній групі:

- залежність; • незалежність; • товарицькість; • нетоварицькість; • прийняття "боротьби"; • уникнення боротьби".

Можливе використання даної методики в якості взаємооцінки для порівняння уявлень про самого себе з думкою кожного про кожного усередині групи.

Розроблена В.Стефансоном і вперше опублікована в 1958 р.

Інструкція до тесту

Випробуваному пропонується набір карток, що містять твердження або назви властивостей особистості. Їх необхідно розподілити по групах від "найбільш характерних" до "найменш характерних" для нього. Завдання можуть бути приготовлені відповідно до цілей діагностики.

Можливе й повторне сортування того ж набору карток, але в інших відносинах:

- "соціальне "Я" (яким мене бачать інші);
- "ідеальне "Я" (яким би я прагнув бути);
- "актуальне "Я" (який я в різних ситуаціях);
- "значимі інші" (яким я бачу свого партнера);
- "ідеальний партнер" (яким я прагну бачити свого партнера).

Модифікація: досліджуваному пред'являється картка тверджень і пропонується відповісти "так", якщо воно відповідає його уявленню про себе як члена даної конкретної групи, або "ні", якщо воно суперечить його уявленню, і тільки у

виняткових випадках дозволяється відповісти: "сумніваюся", тобто розкласти на три групи відповідей.

Інструкція: Вашій увазі пропонується 60 тверджень, що стосуються поведінки людини групі. Прочитайте послідовно кожне з них і відповідайте «так», якщо воно відповідає вашому уявленню про себе, або «ні», якщо не відповідає йому. У виняткових випадках дозволяється відповісти «сумніваюся». Відповіді зафіксуйте в реєстраційному бланку.

Тест

1. Я критичний до товаришів.
2. У мене виникає тривога, коли в групі починається конфлікт.
3. Я схильний додержуватися порад лідера.
4. Я не схильний створювати занадто близькі відносини з товаришами.
5. Мені подобається дружність у групі.
6. Я схильний суперечити лідерові.
7. Відчуваю симпатію до одного-двох певних товаришів.
8. Уникаю зустрічей і зборів у групі.
9. Мені подобається похвала лідера.
10. Я незалежний у судженнях і манері поведінки.
11. Я готовий встати на будь-яку сторону в спорі.
12. Я схильний керувати товаришами.
13. Радію спілкуванню з одним-двома друзями.
14. З появою ворожості з боку членів групи я зовні спокійний.
15. Я схильний підтримувати настрій усієї групи.
16. Не надаю значення особистим якостям членів групи.
17. Я схильний відволікати групу від її цілей.
18. Відчуваю задоволення, протиставляючи себе лідерові
19. Прагнув би зблизитися з деякими членами групи.
20. Волію залишатися нейтральним у спорі.

21. Мені подобається, коли лідер активний і добре керує.
22. Волію холонокровно обговорювати розбіжності.
23. Я недостатньо стриманий у вираженні почуттів.
24. Прагну згуртувати навколо себе однодумців.
25. Незадоволений занадто формальним (діловим) відношенням.
26. Коли мене обвинувачують, я гублюся й мовчу.
27. Волію погоджуватися з основними напрямками в групі.
28. Я прив'язаний до групи в цілому більше, ніж до певних товаришів.
29. Я схильний затягувати й загострювати спір.
30. Прагну бути в центрі уваги.
31. Я прагнув би бути членом більш вузької групи.
32. Я схильний до компромісів.
33. Відчуваю внутрішнє занепокоєння, коли лідер чинить всупереч моїм очікуванням.
34. Болісно ставлюся до зауважень друзів.
35. Можу бути підступним і вкрадливим.
36. Я схильний прийняти на себе керівництво в групі.
37. Я відвертий у групі.
38. У мене виникає нервово занепокоєння під час групової розбіжності.
39. Віддаю перевагу, щоб лідер брав на себе відповідальність при плануванні робіт.
40. Я не схильний відповідати на прояви дружельюбності.
41. Я схильний гніватися на товаришів.
42. Я намагаюся вести інших проти лідера.
43. Легко знаходжу знайомства за межами групи.
44. Намагаюся уникати бути утягненим у спір.
45. Легко погоджуюся із пропозиціями інших членів групи.
46. Чиню опір утворенню угруповань у групі.

47. Коли роздратований, я глузливий і іронічний.
48. У мене виникає ворожість до тих, хто намагається виділитися.
49. Віддаю перевагу меншій, але більш інтимній групі.
50. Намагаюся не показувати свої дійсні почуття.
51. Стаю на сторону лідера в групових розбіжностях.
52. Я ініціативний у встановленні контактів у спілкуванні.
53. Уникаю критикувати товаришів.
54. Волю звертатися до лідера частіше, чим до інших.
55. Мені не подобається, що відносини в групі занадто фамільярні.
56. Люблю затівати спори.
57. Прагну утримати своє високе положення в групі.
58. Я схильний втручатися в контакти знайомих і порушувати їх.
59. Я схильний до перепалок, задиристий.
60. Я схильний виражати невдоволення лідером.

Реєстраційний бланк

Номер питання	Так	Ні	Сумніваюся	Номер питання	Так	Ні	Сумніваюся
1				31			
2				32			
3				33			
4				34			
5				35			
6				36			
7				37			
8				38			
9				39			
10				40			

11				41			
12				42			
13				43			
14				44			
15				45			
16				46			
17				47			
18				48			
19				49			
20				50			
21				51			
22				52			
23				53			
24				54			
25				55			
26				56			
27				57			
28				58			
29				59			
30				60			

Обробка й інтерпретація результатів тесту

Ключ до тесту

- Залежність: 3, 9, 15, 21, 27, 33, 39, 45, 51, 54;
- Незалежність: 6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 57, 60;
- Товариськість: 5, 7, 13, 19, 25, 31, 37, 43, 49, 52;
- Нетовариськість: 4, 10, 16, 22, 28, 34, 40, 46, 55, 58;

- Прийняття "боротьби": 1, 11, 17, 23, 29, 35, 41, 47, 56, 59;
- Уникнення "боротьби": 2, 8, 14, 20, 26, 32, 38, 44, 50, 53.

Опис шкал тесту

Тенденція до залежності визначена як внутрішнє прагнення індивіда до прийняття групових стандартів і цінностей: соціальних і морально-етичних.

Тенденція до товариськості свідчить про контактність, прагнення створювати емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами.

Тенденція до "боротьби" – активне прагнення особистості брати участь у груповому житті, домагатися більш високого статусу в системі міжособистісних взаємин;

Тенденція до уникнення "боротьби" показує прагнення піти від взаємодії, зберегти нейтралітет у групових спорах і конфліктах, схильність до компромісних рішень.

Кожна з тенденцій має внутрішню й зовнішню характеристику, тобто залежність, товарицькість і "боротьба" можуть бути дійсними, внутрішньо властивими особистості, а можуть бути зовнішніми, своєрідною "маскою", що приховує справжнє обличчя людини.

Якщо число позитивних відповідей у кожній сполученій парі (залежність – незалежність, товарицькість – нетоварицькість, прийняття "боротьби" – уникнення "боротьби") наближається до 20, то ми говоримо про дійсну перевагу тієї або іншої стійкої тенденції, властивої індивідові, що й проявляється не тільки в певній групі, але й за її межами.

Обробка й інтерпретація результатів тесту

Відповіді випробуваного розносяться по відповідних до ключів і підраховуються тенденції по кожній зі сполучених пар. Тому що заперечення однієї якості є визнанням полярної якості, кількість відповідей "так" складається з кількістю відповідей "ні" протилежних тенденцій.

Три-чотири відповіді "сумніваюся" по окремих тенденціях розцінюються як ознака нерішучості, ухильності, астенічності, однак в інших випадках це може

свідчити про відому вибірковість у поведінці, про тактичну гнучкість, стеничність. Ці якості можна верифіциувати, аналізуючи їх у сукупності з іншими особистісними особливостями.

Можлива й нульова оцінка, коли суми відповідей по одній тенденції збігаються із сумою відповідей по протилежній. Саме таке положення може з'явитися джерелом внутрішнього конфлікту особистості, що перебуває у владі протилежних тенденцій, що мають однакову виразність.

**Методика «Мотивація афіляції (МАФ)» розроблена А. Меграбяном і
модифікована М.Ш. Магомед-Еміновим**

Історична довідка. Тест-опитувальник мотивації афіляції (ТМА) А. Меграбяна (модифікований М. Ш. Магомед-Еміновим) дозволяє виміряти дві мотиваційні тенденції — прагнення до визнання, до встановлення теплих емоційних відносин і страх (чутливість) до відкидання. Реальне поведіння складається із суми цих тенденцій.

Тест складається із 2-х шкал прагнення до прийняття (30 запитань) і страху відкидання (32 запитання).

Мета та задачі:

- методика дозволяє оцінити, наскільки успішними будуть контакти з незнайомими людьми;
- прогнозувати поведінку при зав'язуванні нових знайомств та входженні у новий колектив;
- діагностика двох узагальнених стійких мотивів особистості, що входять до структури мотивації афіляції: прагнення до прийняття і страху відкидання, для виміру інтенсивності цих показників.

Контингент, вікові категорії: учні середньої та старшої школи, а також студенти і дорослі. Тест може бути використаний як для групового, так і для індивідуального дослідження.

Строки та терміни проведення: у будь-який період навчального року, особливо актуально — на його початку, в період адаптації учнів (листопад-грудень).

Матеріали та обладнання: індивідуальні бланки відповідей за кількістю присутніх, ручки або олівці, текст методики для усного пред'явлення.

Інструктаж: «Підпишіть, будь ласка, бланки відповідей. Тест складається з

ряду тверджень, що стосуються окремих сторін та рис характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним із тверджень, використайте наступну шкалу (можна написати на дошці): +3 — цілком згодний; +2 — згодний; +1 — швидше згодний, ніж не згодний; 0 — нейтральний; -1 — швидше не згодний, ніж згодний; -2 — не згодний; -3 — цілком не згодний.

Прочитайте твердження тесту й оцініть ступінь своєї згоди (або незгоди). При цьому на бланку для відповідей проти номера твердження поставте значок («+» або «галочку»), що відповідає обраному вами варіанту відповіді.

Не витрачайте час на обмірковування відповідей. Давайте ту відповідь, що перша спала вам на думку. Кожне наступне твердження читайте тільки після того, як ви вже оцінили попереднє. У жодному разі нічого не пропускайте. При обробці виробляється підрахунок певних балів, а не змістовний аналіз відповідей на окремі пункти тесту. Результати тесту будуть використані тільки для наукових цілей і дається повна гарантія їхнього нерозголошення.

У тесті немає «гарних» або «поганих» відповідей. Не намагайтеся зробити своїми відповідями сприятливе враження. Вільно й щиро виражайте свою власну думку.

Якщо у вас виникли які-небудь запитання, задайте їх перш, ніж виконувати тест. Тепер приступайте до роботи».

Бланк опитувальника

Прізвище, ім'я _____

Дата _____ Клас _____

Інструкція. Заповніть паспортну частину бланку. Уважно читайте запитання анкети. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним із тверджень, використайте наступну шкалу: +3 — цілком згодний; +2 — згодний; + 1 — швидше згодний, ніж не згодний; 0 — нейтральний; —1 — швидше незгодний, ніж згодний; —2 — не згодний; -3 — цілком не згодний.

Варіанти відповідей відмічайте зручним для вас способом у відповідній графі.

№	Запитання шкали	+3	+	+1	0	-1	-2	-3
	III		2					
1.	Я легко сходжуся з людьми							
2.	Коли я в розпачі, то волію бути на людях, ніж залишатися один							
3.	Якби я повинен був вибирати, то zvoliv би, щоб мене вважали здібним і кмітливим, ніж товариським і дружелюбним							
4.	Я маю потребу в близьких друзях менше, ніж більшість людей							
5.	Я говорю людям про свої переживання скоріше часто й охоче, ніж роблю це рідко й лише в особливих випадках							
6.	Від гарного фільму я одержую більше задоволення, ніж від великої компанії							
№	Запитання шкали	+3	+	+1	0	-1	-2	-3
	III		2					
7.	Мені подобається заводити якнайбільше друзів							
8.	Я скоріше zvoliv би провести свій відпочинок у віддаленні від людей, ніж на жвавому курорті							
9.	Я думаю, що більшість людей славу й пошану цінують вище за дружбу							
10.	Я віддав би перевагу самотійній роботі, а не колективній							

11.	Зайва відвертість із друзями може зашкодити								
12.	Коли я зустрічаю на вулиці знайомого, я скоріше намагаюся перекинутися з ним хоча б парою слів, ніж пройти, просто привітавшись								
13.	Незалежність і волю від прихильностей я ціную більше, ніж міцні дружні зв'язки								
14.	Я відвідую компанії й вечірки тому, що це гарний спосіб завести друзів								
15.	Якщо мені потрібно прийняти важливе рішення, то я скоріше пораджуся з друзями, ніж стану обмірковувати його один								
16.	Я не довіряю занадто відкритому прояву дружніх почуттів								
17.	У мене дуже багато близьких друзів								
18.	Коли я перебуваю з незнайомими людьми, мені зовсім неважливо, подобаюся я їм чи ні								
19.	Індивідуальні ігри й розваги мене більше цікавлять, ніж колективні								
20.	Відкриті емоційні люди приваблюють мене більше, ніж серйозні, зосереджені								
21.	Я скоріше прочитаю цікаву книгу або сходжу в кіно, ніж проведу час на вечірці								
22.	Подорожуючи, я більше люблю спілкуватися з людьми, ніж просто насолоджуватися краєвидами або								

	одному відвідувативизначні пам'ятки							
23.	Мені легше вирішити важку проблему, коли я обмірковую її один, ніж коли обговорюю її з іншими							
24.	Я вважаю, що у важких життєвих ситуаціях скоріше потрібнорозраховувати тільки на свої сили, ніж сподіватися на порятунок							
25.	Навіть у колективі мені важко повністю відволіктися від турбот і термінових справ							
26.	Опинившись у новому місці, я швидко здобуваю широке колознайомих							
27.	Вечір, проведений за улюбленим заняттям, тішить менебільше, ніж жвава вечірка							
28.	Я уникаю занадто близьких відносин із людьми, щоб невтратити особисту волю							
29.	Коли в мене поганий настрій, я скоріше намагаюся непоказувати своїх почуттів, ніж прагну з ким-небудь поділитися							
30.	Я люблю бувати в товаристві та завжди радий провести час Vвеселій компанії							
№	Запитання шкали СВ	+3	+	+1	0	-1	-2	-3
			2					
1.	Я соромлюся йти в малознайому компанію							
2.	Якщо вечірка мені не подобається, я однаково не піду першим							

3.	Мене б дуже зачепило, якби мій друг став би суперечити мені при сторонніх (людях)							
4.	Я намагаюся менше спілкуватися з людьми критичного складу							
5.	Звичайно я легко спілкуюся з незнайомими людьми							
№	Запитання шкали СВ	+3	+	+1	0	-1	-2	-3
			2					
6.	Я не відмовлюся піти в гості через те, що там будуть люди, які мене не люблять							
7.	Коли двоє моїх друзів сперечаються, я волію не втручатися в їхню суперечку, навіть якщо з кимось із них не згодний							
8.	Якщо я попрошу когось піти із мною, і він мені відмовлять, то я не зважуся попросити його знову							
9.	Я обережний у висловленні своїх думок, поки добре не пізнаю людини							
10.	Якщо під час розмови я чогось не зрозумів, то краще я це пропущу, ніж перерву співбесідника й попрошу повторити							
11.	Я відкрито критикую людей і очікую від них того ж							
12.	Мені важко говорити людям «ні»							
13.	Я все-таки можу одержати задоволення від вечірки, навіть якщо бачу, що одягнений не так, як треба							
14.	Я болісно сприймаю критику на свою адресу							

15	Якщо я не подобаюся комусь, то намагаюся уникати цієї людини								
16	Я рідко соромлюся звертатися до людей за допомогою								
17	Я рідко суперечу людям з остраху їх зачепити								
18	Мені часто здається, що незнайомі люди дивляться на мене критично								
19	Щоразу, коли я йду в незнайоме товариство, я волію брати із собою друга								
20	Я часто говорю те, що думаю, навіть якщо це неприємно співрозмовникові								
21	Я легко адаптуюся у новому колективі								
22	Часом я впевнений, що нікому не потрібний								
23	Я довго переживаю, якщо стороння людина несхвально висловилася на мою адресу								
24	Я ніколи не почуваю себе самотнім у компанії								
25	Мене дуже легко зачепити, навіть якщо це не помітно з боку								
26	Після зустрічі з новою людиною мене звичайно								

.	мало хвилює, чи правильно я поведився								
27	Коли я повинен за чим-небудь звернутися до офіційної особи, я майже завжди чекаю, що мені відмовлять								
28	Коли потрібно попросити продавця показати річ, що сподобалася мені, я почуваю себе невпевнено								
29	Якщо я незадоволений тим, як поводить ся мій знайомий, я звичайно прямо вказую йому на це								
30	Якщо в транспорті я сиджу, мені здається, що люди дивляться на мене з докором								
31	Виявившись у незнайомій компанії, я скоріше активно включаюся в бесіду, ніж тримаюся осторонь								
32	Я соромлюся просити, щоб повернули мою книгу або якусь іншу річ, взяту в мене на деякий час								

Обробка та інтерпретація результатів По кожній зі шкал підраховується сумарний бал. При цьому відповідям випробуваного на прямі пункти опитувальника (відзначені знаком «+» у ключі) приписуються бали на основі прямого співвідношення. Відповідям випробуваного на зворотні пункти опитувальника відзначені знаком «—» у ключі) приписуються бали на основі зворотного співвідношення.

Ключ до шкали ІІІ: +1, +2, -3, -4, +5, -6, +7, -8, -9, -10, -11, +12, -13, +14, +15, -16, -17, -18, -19, +20, -21, +22, -23, -24, -25, +26, -27, -28, -29, +30.

Ключ до шкали СВ: +1, +2, +3, +4, -5, -6, +7, +8, +9, +10, -11, +12, -13, +14, +15, -16, +17, +18, +19, -20, -21, +22, +23, -24, +25, -26, +27, +28, -29, +30, -31, +32.

На основі двох індексів ПП і З виділяються чотири типи мотивів. Для цього сумарні бали всієї вибірки випробуваних ранжуються як по шкалі для ПП, так і по шкалі для СВ. Далі виділяються чотири підгрупи випробуваних: *високий-низький* (ПП вище медіани, а СВ нижче медіани), *низький-низький* (ПП нижче медіани, СВ вище медіани), *високий-високий* (ПП вище медіани, СВ вище медіани), *низький-високий* (ПП нижче медіани, З вище медіани).

Для випробуваних групи «високий-низький» характерний мотив «прагнення до прийняття», а для випробуваних групи «низький-високий» — мотив «страх відкидання». У випробуваних двох інших груп інтенсивність цих мотивів приблизно однакова. При цьому в одній з них («високий-високий») інтенсивність обох мотивів висока, а в іншій — низька.

Мотивація афіліації найбільш виражена у дівчат (жінок). Для чоловіків однакове значення мають як мотивація афіліації, так і мотивація досягнення успіху.

РЕФЕРАТ

до курсової роботи на тему

«Вплив неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка»

Курсова робота обсягом 45 аркушів складається зі вступу, двох розділів, висновків переліку посилань із 11 джерел та додатків. Містить 5 рисунків та 4 таблиці.

Мета курсової роботи полягає в експериментальній діагностиці впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

Ми здійснили аналіз методичної літератури та сучасних інформаційних ресурсів з питань особливостей впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

З'ясували методичні аспекти діагностики впливу неформальних груп на особистісний розвиток підлітка. А також, проаналізували та узагальнили результати дослідження впливу неформальних підліткових груп на особистісний розвиток підлітка.

Ключові слова: неформальна група, підлітковий вік, підліткова група, особистісний розвиток, неформальна підліткова група.

ABSTRACT

to the coursework on the topic

«The influence of informal adolescent groups on the personal development of an adolescent»

The 45-page term paper consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of references from 11 sources, and appendices. Contains 5 figures and 4 tables.

The purpose of the course work is to experimentally diagnose the influence of informal teenage groups on the personal development of a teenager.

We will carry out an analysis of methodical literature and modern information resources on the specifics of the influence of informal adolescent groups on the personal development of adolescents.

The methodological aspects of diagnosing the influence of informal groups on the personal development of a teenager were clarified. Also, the results of the study of the influence of informal adolescent groups on the personal development of the adolescent were analyzed and summarized.

Key words: informal group, adolescence, adolescent group, personal development, informal adolescent group.